

A 20. SZÁZAD HANGJA(I)

Zárójelentés

Kutatócsoport 2009 elején arra vállalkozott, hogy megkezdje a magyar kvalitatív kutatások módszereinek, anyagainak és eredményeinek archiválását, hogy lehetővé tegye ezek későbbi újrakutatását és tudománytörténeti feldolgozását. A kutatást az MTA Szociológiai Kutatóintézete kiemelt közfeladatai közé emelte. A pilot kutatás alatt nekifogtunk, hogy felgöngyölítsük a kvalitatív technikákat alkalmazó iskolák, kutatócsoportok történetét és elkezdtük összeállítani a magyar szociológiatörténet kvalitatív módszereit alkalmazó kiemelkedő kutatók életművének táráát. Az archívumunk számára eddig felajánlott teljes kutatási dokumentációk már most lehetővé teszik egyes hazai szociológusi életművek feldolgozását.

A kutatócsoport az anyaggyűjtés mellett szociológiatörténeti és módszertani kutatásokat folytatott. Rendszeres publikációkkal, konferenciákkal, műhelybeszélgetésekkel, oktatási anyagok fejlesztésével és honlap működtetésével igyekeztünk kiegészíteni az ebből a szempontból hiányos magyar szociológiatörténetet.

A kutatócsoport megkezdte a kutatói hálózat kiépítését annak érdekében, hogy a korábbi kutatási eredményeknek nagyobb publicitást adjon, kutatói együttműködéseket támogasson, kutathatóvá tegyen már meglévő kutatási anyagokat. A kutatócsoport az archiválási, a szociológiatörténeti és a módszertani célkitűzések mellett edukációs célokat is magára vállalt: már elvégzett kutatások módszereit, tapasztalatait, eredményeit vonta be a közép- és felsőoktatási és doktori képzésbe.

Mivel kutatásunk eredményeinek többsége elérhető a <http://www.20szazadhangja.hu> web-oldalon, és ezek nem tértek el a pályázatban megjelölt céljainktól, ezért ezeket csak röviden ismertetjük.

1. SURVEY LEZÁRULÁSA, KUTATÓI HÁLÓZAT E-FELÜLETÉNEK MEGNYITÁSA

A kutatás 2. évének elején, 2010 tavaszán megnyitottuk a fenti kutatói web-felületet, mely tartalmazza a survey során a kutatók által feltöltött adatokat és további közvetlen feltöltéseket is lehetővé tesz, így biztosítva az adatbázis folyamatos bővülését. Ezen az oldalon kommunikált - és kommunikál mind a mai napig - a projekt a tágabb szakmai közösséggel és itt érhetők el a kutatói munkát segítő fontos dokumentumok is (adatkezelési szabályzat, letéti nyilatkozat, stb.). A web-oldalon dokumentáljuk a projekttel kapcsolatos főbb eseményeket (konferencia, műhelybeszélgetés, workshop, stb.) és a projekt médiavisszhangját

is. A survey és a megnyitott web-oldal sikeres első lépésnek tekinthető a kvalitatív módszerekkel (és elsősorban interjúkkal) dolgozó szociológus szakma információáramlásának és kutatói kooperációjának megszervezéséhez. Az oldalt folyamatosan fejlesztettük a kutatás idején és annak lezárulta után is.

1. ábra: A projekt honlapjának nyitóoldala

2. ARCHIVÁLÁS ÉS DIGITALIZÁLÁS

2.1. Régi kvalitatív szociológiai kutatások archiválása és digitalizálása

2.1.1. Eddig 6 fm dokumentumot dolgoztunk fel és szállítottuk át az OSÁ-ba, amely azokat beszkennelel és kutathatóvá teszi. Archiváltuk *Liskó Ilona* kutatási hagyatékát, *Losonczi Ágnes*, *H. Sas Judit*, *Utasi Ágnes*, *Diósi Pál* és *Somlai Péter* 1970-1990 közötti interjúk kutatásainak eredeti dokumentumait. A digitálisan megkapott anyagok 2012 első negyedévéig kutathatók, a papíralapú dokumentumokat egyetemi hallgató gyakornokok segítségével rendeztük, adatbázisban rögzítettük, szkennelésük most folyik a Nyílt Társadalom Archivumban. A már feltöltött gyűjtemények kutatói nyilatkozattétel után már most elérhetők az alábbi honlapon: <http://voices.osaarchivum.org/>.

2. ábra: Az archívum kutatói felülete

2.1.2. Digitalizáltuk és kutathatóvá tettük a *Csepeli György, Örkény Antal és Surányi András* által a kilencvenes években készített portréfilm-sorozatot, mely az üldöztetésről és a menekülésről szóló emlékezetet gyűjtötte össze (ESCAPE projekt). A filmeket ELTE TáTK-s diákok feliratozták, ezáltal a szövegtörzs is kutathatóvá vált.

2.2. Magyarországon készült, de az országból elkerült interjú gyűjtemények visszahozása, kutathatóvá tétele

2.2.1. A Frei Universität Berlin Visual History Archive-ja átadta nekünk a magyar *munkaszolgálatosokkal* készített 19 hang- és videointerjú digitális másolatát. Ehhez hozzárendeltük az egyéb forrásokat (memoárk, képek, stb.), s ezeket szintén lajstromba vettük. A teljes archívumot 2011 júniusában bemutattuk a szélesebb szakmai közönség előtt.

2.2.2. Az osztrák Belügyminisztérium átadta nekünk a Mauthausen Documentation Project keretében, az egykor a *mauthauseni lágerbe hurcoltak túlélőivel* Magyarországon készült 75 digitális audio-, illetve audiovizuális interjút. Ehhez hozzárendeltük az egyéb forrásokat (memoárok, képek, stb.), s ezeket szintén lajstromba vettük, a gyűjtemény hamarosan kutatható.

2.3. Új, digitális kutatási dokumentációk gyűjteménybe rendezése

A kutatás ideje alatt próbaképpen két, a 2000-es években készült interjú kutatás digitális forrásait is összerendeztük ELTE TáTK-s gyakornokok segítségével. Ezek a gyűjtemények is kutathatók már. (Az egyik egy korábbi, a *Kádár-korszak társadalmi emlékezetével* foglalkozó OTKA kutatásunk, a másik a *magyar lakosság idegenképét* vizsgáló NKFP projekt interjú gyűjteménye.)

3. SZAKMATÖRTÉNETI INTERJÚK

Összesen 25 szakmatörténeti interjút készítettünk, melyek átlagos hossza 2,5 óra. Az interjúkat archiváltuk, leírtuk, a leiratokat ellenőriztük és az interjú partnerek hozzájárulási nyilatkozatainak megfelelően immár kutathatók. (A következő szociológusokkal készültek el az interjúk: Csákó Mihály, Dávid János, Diósi Pál, Ferge Zsuzsa, H. Sas Judit, Hadas Miklós, Havas Gábor, Heller Mária, Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor, Lengyel György, Losonczy Ágnes, Nagy Endre, Örszigethy Erzsébet, Pataki Ferenc, Rácz József, S.Nagy Katalin, Somlai Péter, Szabó Ildikó, Szántó Miklós, Szekfű András, Tardos Katalin, Tausz Katalin, Tóth Pál Péter, Utasi Ágnes és Vajda Júlia.) Emellett oldalunkon is hozzáférhetővé tesszük ezt a dinamikus - a későbbiekben is bővülő - „arcképcsarnokot”.

4. KUTATÓI ÉS DONÁTORI HÁLÓZAT FELÉPÍTÉSE, KAPCSOLÓDÁS MÁS ARCHÍVUMOKHOZ ÉS HÁLÓZATOKHOZ

4.1. HAZAI RENDEZVÉNYEK

A kutatói és donátori hálózat felépítésével folyamatosan foglalkoztunk a két év alatt. A szakmai publikációk alapján létrehoztunk egy kutatói címlistát, mely pillanatnyilag közel ötszáz címet tartalmaz. Ez képezi a lehetséges donátori hálózat alapját. A kutatói adattár web-oldalunkon már csíráiban elérhető. <http://www.20szazadhangja.hu/gyujtemenyeim>

Emellett műhelybeszélgetés-sorozatot tartottunk a társadalomtudományos kutatások kvalitatív forrásaival kapcsolatos kérdésekről:

- 2009. május 19. 13:00-16:00 között zártkörű „kick-off meetinget” rendeztünk, melyre partnereink mellett (Neumann Ház, OSA) meghívtuk az OHA, a Magyar Rádió, az OSZK, a Filmintézet, a DINA, az MTI, a TÁRKI, a FSZEK és a Jelenkutató Alapítvány képviselőit.

http://www.20szazadhangja.hu/a_20_szazad_hangja_archivum_es_kutatom_uhely_bemutakozasa

- 2009. november 24. 13:00-18:00 között *Kutatás és megőrzés - A társadalomkutatás kvalitatív forrásainak sorsa* címmel nyílt műhelybeszélgetést szerveztünk. Ezen az OSA, az OHA és a Jelenkutató Alapítvány mellett a Centropa és a Társadalmi Múzeum Alapítvány mutatkozott be, valamint kerekasztal-beszélgetést tartottunk H. Sas Judit, Havas Gábor, Losonczy Ágnes és Békési Ágnes részvételével.
http://www.20szazadhangja.hu/20_szazad_hangja_archivum_es_kutatom_uhely_az_mszt_konferenciajan_2009
- 2010. március 8. 13:30-18:30 között az OHÁ-val közösen tartottuk meg második nyilvános műhelybeszélgetésünket *Az oral history-, illetve az életútinterjúk archiválásának és felhasználásának kérdéseiről*. Az előadásokat követő kerekasztal-beszélgetés vendégei Erős Ferenc, Kovács András, Kozák Gyula és Neményi Mária voltak.
http://www.20szazadhangja.hu/oral_historyk_es_eletutinterjuk_archivalasa_es_felhasznalasa
- 2010. június 15. 14:00-18:00 Workshop: *Multimédiás, művészeti és társadalomtudományos gyűjtemények*. A házigazda Frazon Zsófia volt. Meghívott vendégek: Beke László, Junghaus Tímea, Klaniczay Júlia, Toronyi Zsuzsanna és Szuhay Péter. A kerekasztalbeszélgetésen Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor, Somlai Péter, Turai Hedvig vett részt.
http://www.20szazadhangja.hu/multimedias_muveszeti_es_tarsadalomtudomanyos_gyujtemenyek
- 2010. november 6. 9:00-12:00 *Kutatás - megőrzés - felhasználás: Kerekasztal-beszélgetés MSZT éves konferenciáján*. Felkért előadók: Lukács Bea, Kitzinger Dávid, Örkény Antal, Szécsényi András, Szilágyi Csaba.
Házigazda: Sipos Júlia
http://www.20szazadhangja.hu/kutatas_megorzes_felhasznalas
- 2010. november 25. 9:00-18:00 Az MTA SZKI Kvalitatív Műhely, a Jelenkutató Alapítvány és az MSZT Kvalitatív Szekciója közös programjaként egész napos konferenciát tartottunk *Közösségkutatás - új módszerek, problémák és források* címmel, melynek délutáni programjában a falukutatás archív forrásaival, új gyűjteményeivel ismerkedtünk meg.
http://www.20szazadhangja.hu/kozossegekutatas_uj_modszerek_problemak_es_forrasok
- 2011. június 7. 13:00-18:00 Az az OSA Archívum és az MSZT Kvalitatív Szakosztálya szervezésében közös műhelybeszélgetést tartottunk *A magyar Holokauszt személyes történetének digitális gyűjteményei* címmel. Felkért előadók: Szegő Dóra, Oblath-Tikos Katalin, Vajda Júlia, Szécsényi András, Pécsi Katalin, Sárközi Gábor és Szuhay Péter voltak.
http://www.20szazadhangja.hu/digitalis_holokauszt_gyujtemenyek

4.2. NEMZETKÖZI KONFERENCIÁK, TANULMÁNYUTAK

A kvalitatív szociológiai források digitalizálása komoly feladvány nem csak a magyar tudományos közösségnek, de a nemzetközinek is. Nem csak tudományos, de technikai, fejlesztési és jogi tudást kell felhalmozzon az, aki ilyen vállalkozásba kezd. A kutatás két éve alatt jelentős és exkluzív ismeretekre tettünk szert a nemzetközi konferenciákon és tanulmányutakon, melyek egyrészt segítettek saját gyűjteményeink kialakításában, másrészt megalapozták egy későbbi nemzetközi együttműködés alapjait.

- 2009. április 24. Gárdos Judit részt vett a *Qualitative Longitudinal Research and Qualitative Resources in Europe: Mapping the Field and Exploring Strategies for Development* c. workshopon Brémában. A workshopra Ivacs Gabriellával (OSA) közösen készített prezentációjukból kidolgozott tanulmány hamarosan megjelenik (lásd közlemények).
- 2010. május 12-16. Kovács Éva részt vett az *E-Books and E-Content 2010* konferencián a University College Londonban. A konferencián bemutattuk a kutatást.
- 2010. április és 2011. március között többször jártunk Bécsben, hogy a Mauthauseni interjú gyűjtemény egy másolatának hazahozását előkészítsük. A gyűjtemény megérkezett, kutathatóvá tettük.
- 2010. júliusában Kovács Éva felkereste a varsói *Karta Center Foundationt* és a hageni *Fernuniversität*-et, nemzetközi kutatási kapcsolatok kiépítése céljából. A *Karta Center* partnerünk lett az elnyert EACEA kutatásban.
- A brémai találkozó folytatásaként, 2010. október 8-én Gárdos Judit részt vett azon a brüsszeli meetingen, melyen megalakult az EUQALAN hálózat (*European Qualitative and Qualitative Longitudinal Archives Network*), melynek a 20. század hangja is alapító tagja. A hálózat közös stratégiát dolgozott ki arra, hogy hogyan lehet a főleg kvantitatív adatok archiválását megcélzó EU-s pályázatokon eredményesen szerepelni.
- 2010. október 19-20. között Vidra Zsuzsanna részt vett a *Supporting the Digital Humanities* c. nemzetközi konferencián Bécsben. A konferenciát a CLARIN és a DARIAH nemzetközi digitális network kezdeményezések keretében szervezték. A konferencia 3. napja a NEERI2010 keretében zajlott, ami elsősorban az európai digitális kutatási hálózatok infrastrukturális fejlesztésével foglalkozott. A konferencián sikerült néhány közvetlen, melyek közül a zágrábi *Documenta* az EACEA projektünk partnere lett.
- 2010. november 11-12. között Gárdos Judit részt vett az Essexi egyetemen működő (Colchester) Egyesült Királysági Nemzeti Archivum *How to set up and run a data service: the challenges of social science data* c. konferenciáján. Az összejövetel célja az volt, hogy már működő, vagy nemsokára megalapítandó archívumok munkatársai betekintést nyerjenek egy többtucat alkalmazottat foglalkoztató, több tíz éves múltra visszatekintő, sikeres archívum működésébe.
- 2011. január 27-29. között Kovács Éva és Vidra Zsuzsanna részt vett a *3rd International Conference on Holocaust Research*-ön Berlinben, melyet a Bundeszentrale für politische Bildung/bpb, az esseni

Kulturwissenschaftliches Institut és a Gedenkstätte Deutscher Widerstand szervezett. A részvétel a konferencián és workshop-on abban segített, hogy tapasztalatokat szerezzünk az archivált anyagok tananyagká fejlesztésében.

- 2011. júniusában Kovács Éva a RESCAPE projekt keretei között felkereste a moszkvai és pétervári *Memorial* központokat, melyek Európa legnagyobb, a 20. századdal foglalkozó kvalitatív gyűjteményei, tapasztalatszerzés céljából. (Nem az OKTA kutatás terhére.)

5. DISSZEMINÁCIÓ: ÚJ KUTATÁS INTEGRÁLÁSA A 20. SZÁZAD HANGJA PILOT PROJEKTBE

Az elnyert EACEA támogatásból megvalósult RESCAPE című projekt során (http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/funding/2010/selection/docs/citizen_acti on4_selection_2010.pdf, 511971) azt a két interjú gyűjteményt dolgozzuk fel, melyet a pilot projekt segítségével digitalizáltunk és archiváltunk (a Munkaszolgálat 1939-1945 és az ESCAPE gyűjteményt). A gyűjtemények feldolgozásában egyetemi kurzus keretében diákok is részt vettek (ELTE, PTE). Partnerszervezetként közreműködött az ELTE Társadalomtudományi Szakkollégium, a HAVER Alapítvány és a Történelem Tanárok Egylete. A feldolgozott gyűjteményekből középiskolai oktató-csomagot készítettünk, melyet a projekt keretében a partnerek és a diákok részvételével középiskolákban is bemutattunk. A gyűjtemények széleskörű kutathatóságát és oktatásban való felhasználást a projektből készült DVD és az interaktív internetes oldal is segíti. (Vö.: <http://www.20szazadhangja.hu/rescape>)

3. ábra: A RESCAPE projekt nyitóoldala

Projektrésztvevők

Gárdos Judit - kutató
Kovács Éva - kutatásvezető
Örkény Antal- kutató
Paksi Veronika - kutató
Szabari Vera- kutató
Tibori Tímea- kutató
Vidra Zsuzsanna- kutató

További munkatársak

Avéd Krisztina - gyakornok
Csepeli György - szakértő
Ekert Mária - gyakornok
Majorosi Boglárka - gyakornok
Nagy Katalin - gyakornok
Nagy Krisztina - gépelés
Németh György - szakértő
Páldi András - gyakornok
Rátkay Réka - gyakornok
Szász Anna - kutató
Tajti András - gyakornok
Vörös István - szakértő
Zombory Máté - kutató

Külön köszönet: Ivacs Gabriella (OSA)

Budapest, 2011. október 28.